

ПРОФІЛАКТИЧНА РОБОТА СЕРЕД УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ В РЕЖИМІ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ: З ДОСВІДУ РОБОТИ

PREVENTIVE WORK AMONG YOUTH STUDENTS IN DISTANCE EDUCATION MODE: FROM WORK

Стаття присвячена важливій проблемі проведення профілактичної роботи серед учнівської молоді в режимі дистанційної освіти. Автор статті визначає, що в умовах військової агресії російської федерації проти України, дистанційній освіті, виникає важливість пошуку ефективних форм та методів профілактичної роботи серед учнівської молоді.

В статті представлені форми та методи профілактичної роботи педагогів Запорізької області в закладах освіти в режимі дистанційного навчання.

Педагози, досвід роботи яких представлено в статті, є педагогами-тренерами проекту Німецького товариства міжнародного співробітництва GIZ «Консультавання з ВІЛ/СНІДу та підтримки інституцій», який реалізовується у Запорізькій області. Завдяки цьому проекту педагоги отримали для роботи матеріали інтерактивного профілактичного інструменту з питань репродуктивного здоров'я «Маршрут безпеки» та навчального курсу «Профілактика ВІЛ/СНІДу на робочому місці в закладах загальної середньої освіти».

Педагози-тренери, попри воєнний час, знаходяться в постійному пошуку ефективних форм та методів профілактичної роботи серед учнівської молоді в режимі дистанційної освіти. Представлений досвід роботи педагогів Запорізької області направлено на підтримку психологічного здоров'я учасників освітнього процесу: педагогів, учнівської молоді, батьків, членів громади тощо. Цінним є досвід роботи тренерів як волонтерів для внутрішньо переміщених осіб. Важливими напрямками роботи педагогів є впровадження ефективних освітніх комунікативних методів підтримки ментального здоров'я. Використання всеукраїнських та міжнародних проектів, спрямованих на засвоєння учнями основ особистої фізичної та психологічної безпеки під час війни та в повоєнні часи, стало невід'ємною частиною в роботі педагогів області.

Ключові слова: профілактика, воєнний час, дистанційна робота, виховна робота, досвід роботи.

The article is devoted to the important problem of conducting preventive work among students in the distance education mode. The analysis of the results of the research of scientists on this issue allows us to conclude that the attention of scientists was paid to the issues of safe behavior and prevention of risky behavior, the formation of life competence of the individual, the issue of modeling and implementation of programs related to a healthy lifestyle and prevention of HIV/AIDS among young people. Scientists analyze the key factors influencing adolescents' fascination with risky practices, the problem of forming responsible behavior in adolescents regarding their own health, the essence and typology of certain types of deviant behavior, the specifics of their diagnosis, prevention, and correction. The author of the article determines that in the conditions of military aggression of the Russian Federation against Ukraine, distance education, the importance of finding effective forms and methods of preventive work among schoolchildren arises.

The teachers whose work experience is presented in the article are teacher-trainers of the project of the German Society for International Cooperation GIZ «HIV/AIDS Counseling and Institutional Support», which was implemented in Zaporizhzhia Region. Thanks to this project, teachers received the materials of the interactive preventive tool on reproductive health issues «Safety Route» and the training course «HIV/AIDS prevention at the workplace in general secondary education institutions».

Teacher-trainers, despite wartime, are constantly searching for effective forms and methods of preventive work among students in the distance education mode. The presented work experience of teachers of Zaporizhzhia region is aimed at supporting the psychological health of participants in the educational process: teachers, student youth, parents, community members, etc. The experience of working as volunteers for internally displaced persons, implementing effective educational and communicative methods of mental health support is valuable. As well as, all-Ukrainian and international projects aimed at students mastering the basics of personal physical and psychological safety during the war and in post-war times.

Key words: prevention, wartime, remote work, educational work, work experience.

УДК 373.5.018.43:355.48(477)»2022/...» (045)

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/64.1.37>

Мінакова І.В.,

ст. викладач кафедри реабілітаційної педагогіки та здорового способу життя Комунального закладу «Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» Запорізької обласної ради

Постановка проблеми. Профілактична робота серед учнівської молоді завжди займала важливе місце у виховній роботі закладів загальної середньої освіти. У статті 54 Закону України «Про освіту» наголошено на необхідності проведення педагогічними та науково-педагогічними працівниками закладів освіти профілактичної роботи щодо запобігання вживанню здобувачами освіти алкогольних напоїв та наркотичних засобів [6].

В Україні спостерігаються високі темпи зростання наркоманії. Через наркотики щороку помирає близько тисячі українців. Уживання

психоактивних речовин неповнолітніми в Україні набуло значного поширення та являє серйозну небезпеку для подальшого розвитку нашого суспільства.

За результатами сьомої хвилі опитування в рамках міжнародного дослідницького проекту «Європейське опитування учнів щодо вживання алкоголю та інших наркотичних речовин (ESPAD)», близько 50% українських підлітків мають досвід куріння, 86% вживали алкоголь та 18% – наркотики [3] Про це на презентації звіту ЮНІСЕФ щодо куріння, вживання наркотичних речовин серед

підлітків розповіла голова правління Українського інституту соціальних досліджень імені Олександра Яременка Ольга Балакірева.

Саме зараз, в умовах військової агресії російської федерації проти України, дистанційній освіті, важливість профілактичної роботи серед учнівської молоді складно переоцінити

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Досить поширеною темою у сучасних дослідженнях стала тема профілактичної роботи серед дітей та підлітків. Проблему безпечної поведінки та профілактики ризикованої поведінки розглядають О. Булгакова, Г. Власюк, Г. Сорчова, В. Оржеховська, О. Пилипенко, В. Пономаренко; формування життєвої компетентності особистості розглядають І. Єрмакова, Н. Пустовіт, Л. Сохань, М. Степаненко, І. Ящук; О. Балакірева, О. Безпалько, М. Варбан, Б. Зорник, О. Голоцван, Л. Животовська, І. Зверева, А. Капська, Г. Лактіонова, С. Страшко, С. Терницька вивчали питання моделювання та впровадження програм щодо здорового способу життя та профілактики ВІЛ/СНІДу серед молоді; ключові фактори, що впливають на захоплення підлітками ризикованими практиками обґрунтовували Т. Лях, В. Лютий, Т. Спіріна, В. Суліцький, О. Швед; питаннями формування у підлітків відповідальної поведінки щодо власного здоров'я опікувалися О. Безпалько, Н. Зимівець, Г. Лактіонова, О. Пилипенко., Вольнова Л. аналізує чинники виникнення девіантних проявів у поведінці, зокрема неповнолітніх, розкриває сутність та типологію окремих видів девіантної поведінки, особливості їх діагностики, профілактики та корекції.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми

На наш погляд у перерахованих вище роботах зовсім не розглядається таке питання як особливості профілактичної роботи в закладах освіти в умовах воєнного часу та режимі дистанційної освіти. Пошук ефективних форм та методів профілактичної роботи в дистанційному режимі наразі стає дуже актуальним.

Мета статті: презентувати досвід роботи педагогів Запорізької області щодо форм та методів профілактичної роботи з учнівською молоддю в режимі дистанційного навчання.

Виклад основного матеріалу

Згідно з листом МОН від 24 серпня 2023 р № 1/12702-23 «Щодо організації виховного процесу в закладах освіти у 2023/2024 навчальному році», визначено, що «під час війни, коли усі категорії населення держави зазнають негативного впливу воєнних дій, великою небезпечкою є потрапляння неповнолітніх у маргінальне середовище, у середовище схильне до девіантної поведінки» [9]. І саме це підносить питання профілактики шкідливих звичок та протиправної поведінки здобувачів освіти на вищій рівень. За

повоєнні роки накопичено великий досвід профілактичної роботи в закладах освіти, існує перелік профілактичних програм, але перехід на дистанційну освіту вносить свої корективи та «виникає потреба адаптувати знання та практику, що застосовувалися і спрацьовували у мирний час, – до реалій війни, реагуючи на виклики суспільства в умовах війни» [7].

Педагоги Запорізької області використовують у своїй профілактичній роботі програми рекомендовані Міністерством освіти та науки України. В довоєнний час розповсюдження отримав проєкт Німецького товариства міжнародного співробітництва GIZ «Консультавання з ВІЛ/СНІДу та підтримки інституцій». 460 педагогів пройшли навчання за програмою проєкту. Завдяки цьому проєкту педагоги отримали для роботи матеріали інтерактивного профілактичного інструменту з питань репродуктивного здоров'я «Маршрут безпеки» та навчального курсу «Профілактика ВІЛ/СНІДу на робочому місці в закладах загальної середньої освіти». У 20 школах були обладнані сучасні тренінгові кабінети, які стали справжніми хабами для проведення соціально значущих заходів не тільки в школах, але і в місцевих громадах. На сьогодні більшість цих шкіл або зруйновано, або знаходяться на тимчасово окупованих територіях. Але педагоги-тренери продовжують свою роботу в дистанційному режимі, знаходячись за межами своїх закладів, а педагоги м. Запоріжжя, по можливості, проводять роботу і в тренінгових кабінетах.

Так Пелех Тетяна, психолог Запорізької спеціалізованої школи I-III ступенів № 72 з поглибленим вивченням хімії та біології, проводить цикл тренінгових занять для вчителів «Особисті ресурси педагога. Як зберегти психічне здоров'я», майстер-клас «Використання арт терапевтичних та арт педагогічних технік для саморегуляції емоційних станів», практикум для класних керівників «Формування та розвиток стресостійкості у дітей», практичні заняття для учнів у рамках тижня безпеки життєдіяльності, для учнів 5-х класів НУШ – онлайн – тренінг «Індивідуальні способи емоційної та фізичної саморегуляції» години психолога для учнів 6-9 класів «Як впоратися зі стресом та його наслідками. Вправи на зняття емоційного напруження».

Анна Науменко, педагог ліцею № 5 Мелітопольської міської ради Запорізької області, як волонтер, проводить цикл тренінгів «Здоров'я фізичне, соціальне та психологічне» для внутрішньо переміщених осіб в Івано-Франківській області в співпраці з БФ «Рокада» за підтримки UNHCR – Ukraine – Агенції ООН у справах біженців в Україні. В дистанційному навчанні учнів ліцею Анна Науменко активно використовує розроблені тренінги з проєкту «Вчимося жити разом», вправи: «Як подолати

стрес», «Вирішення конфліктів» та інші. Використовуються розроблені вправи для активізації роботи головного мозку Пола Деннісона, вправи для подолання тривоги: таблиці Шульте, дихальні вправи; «1,2,3,4,5». Також для роботи використовуються розроблені вправи з проєкту «ВІЛ/СНІД на робочому місці», інформація про стигму та дискримінацію.

Ольга Коноваленко, педагог опорного закладу загальної середньої освіти Приазовський ліцей Приазовської селищної ради Запорізької області, пройшла навчання за проєктом Mental Trek [4] який є ефективним освітнім комунікативним методом підтримки ментального здоров'я та активно використовує отримані знання в дистанційній роботі. Програма включає шість станцій – своєрідне коло, проходячи яке учасники за допомогою ведучих-фасилітаторів забирають із собою активно засвоєні базові знання й навички по шести тематиках станцій. Кожна станція має свою назву і ключовий меседж. Серед них такі важливі напрями:

1. Психічне здоров'я – це про всіх
2. Питання – відповіді
3. Мозок, душа, тіло – одне єдине
4. Булінг: як розпізнати та подолати
5. Коло допомоги
6. Живи, дихай, відчувай

Також у своїй роботі педагог використовує матеріали проєкту «Знання під час війни» [1]. Мета проєкту – актуалізація чинних освітніх матеріалів, призначених для онлайн та офлайн-навчання, шляхом створення навчальної програми, яка складається із 5 відео уроків та 5 методичних розробок уроків, спрямованих на засвоєння учнями основ особистої фізичної та психологічної безпеки під час війни та в повоєнні часи.

Використання Всеукраїнської програми ментального здоров'я та ініціативи «Без бар'єрів» [5], спрямовано на створення рівних можливостей для всіх українців, а після повномасштабного вторгнення росії ще одним фокусом діяльності організації стала адвокація змін у сфері ментального здоров'я як на рівні держави, так і суспільної свідомості. Ольга Коноваленко зазначає, що ці матеріали значно поліпшують навчання самопомозі та підтримки людей у стресі. Ця програма дає рекомендації з турботи про себе та інших, а також містить поради щодо етики взаємодії з різними людьми.

Ще однією підмогою у профілактичній роботі, стануть психологічні відео тренінги від популярних телевізійних ведучих – професійних психологів Дмитра Карпачова та Олени Адамової. Для освітян, шкільних психологів, учнів, студентів та їхніх батьків створено 108 коротких та корисних роликів. Ці відео допоможуть навчитись саморегуляції та приведення себе до ресурсного стану

завдяки простим, але ефективним психологічним вправам [8].

Ольга Салаякіна, педагог Комунального закладу «Запорізька спеціалізована школа-інтернат I-III ступенів «Січковий колегіум» Запорізької обласної ради, пройшла навчання та активно втілює в роботу Міжнародний навчальний проєкт «Їжа для тіла та їжа для душі». Проєкт реалізований за ініціативи та сприяння першої леді Олени Зеленської та ГО «Громада ХАБ». Головна мета – перетворити піклування про ментальне здоров'я на щоденну звичку українців. Для того, щоб цього досягти, необхідно сформувати культуру піклування про ментальне здоров'я та показати інструменти, за допомогою яких можна дбати про свій внутрішній стан.

Використовуються матеріали сайту «Ти як?», створеного в межах Всеукраїнської програми ментального здоров'я [2].

Інна Букресва, учитель Запорізької гімназії № 62, тренер проєкту GIZ, разом з психологом школи проводять заходи, які направлені на психологічну допомогу учасникам освітнього процесу. В режимі дистанційного навчання проводяться ранкові зустрічі з учнями гімназії, метою яких є допомога здобувачам освіти впоратися зі стресом та його наслідками, емоційно налаштуватися на плідну роботу. Це створює сприятливу атмосферу, яка надає змогу дітям поповнити нестачу спілкування, розслабитися, зняти емоційне напруження, відновити почуття безпеки та психоемоційного комфорту, що є природним механізмом стабілізації. Заняття «Психологічні хвилинки для кожної дитинки» ставлять за мету психологічний супровід учнів з ООП, учнів ВПО, дітей учасників бойових дій; учнів, які потребують підвищеної педагогічної уваги.

Використання в роботі вікторини на заняттях з теми «Права дитини» розвивають комунікативні навички, зорієнтовують дітей, куди та до кого звертатися при розв'язанні проблем порушення їх прав, виховувати почуття власної гідності, впевненості у собі.

Навчити дітей та підлітків методам зняття психоемоційної напруги є важливою складовою в роботі психолога. Для цього використовуються засоби арт-терапії, казко терапії, самомасаж, заняття «Натхнення на долонях», нейрогімнастичні вправи, «Моє дерево настрою», рухливі ігри тощо.

Цікавим та корисним є досвід участі вчительки української мови та літератури гімназії, Олени Шимянової у проєкті «Нота Єнота». Цей проєкт переміг в акселераторі проєктів з протидії дезінформації Mediengeist, що імплементується у партнерстві Goethe-Institut в Україні.

«Нота Єнота» запустила навчальний курс для вчителів та викладачів з протидії дезінформації та ворожим вкидам в ігровому форматі. Це командна

гра. Її мета – показати, як працюють фейки та дезінформація на основі реальних кейсів, навчити визначати ворожі впливи та протистояти маніпуляціям. Педагогу вдалося організувати гру на базі тренінгового кабінету де учні, їх батьків та випускників трьома командами корисно провели час та отримали море позитивних емоцій, цікавих запитань, прокачування м'яза медіаграмотності.

Висновки

Педагоги Запорізької області, не зважаючи на воєнний час, постійно в пошуку ефективних форм та методів проведення профілактичної роботи з учнівською молоддю. Активна участь на курсах підвищення кваліфікації, семінарах, тренінгах тощо є тому запорукою.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Відеоуроки з безпеки від проекту «Знання під час війни». *Знайшов* : веб-сайт. URL: https://znayshov.com/News/Details/videouroky_z_bezpeky_vid_proiektu_znannia_pid_chas_viiny (дата звернення: 28.10.2023).
2. Всеукраїнська програма ментального здоров'я «Ти як?» : сайт. – URL: <https://www.howareu.com/> (дата звернення: 28.10.2023).
3. Куріння, вживання алкоголю та наркотичних речовин серед підлітків, які навчаються: поширення й тенденції в Україні : за результатами дослідження 2019 року в рамках міжнародного проекту «Європейське опитування учнів щодо вживання алкоголю та інших наркотичних речовин – ESPAD» / О.М. Балакірева (кер. авт. кол.), Д.М. Павлова, Н-М.К. Нгуєн, О.Г. Левцун, Н.П. Пивоварова, О.Т. Сакович; О.В. Флярковська. К. : ТОВ «ОБНОВА КОМПАНІ», 2019. 214 с.
4. Mental Trek – інтерактивна освітня виставка для молоді. *MH4U* : веб-сайт. URL: <https://www.mh4u.in.ua/news/mental-trek-interaktyvna-osvitnya-vystavka-dlya-molodi/> (дата звернення: 28.10.2023).
5. Ментальне здоров'я. ГО «Безбар'єрність» : YouTube-канал. URL: <https://www.youtube.com/@bezbarjernist/videos> (дата звернення: 28.10.2023).
6. Про освіту : Закон України від 05 вересня 2017 р. № 1315-VII.. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 28.10.2023).
7. Про здійснення превентивних заходів серед дітей та молоді в умовах воєнного стану в Україні : Лист Міністерства освіти і науки України від 13 травня 2022 р. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/prozdijsnennya-preventivnih-zahodiv-sered-ditej-ta-molodi-v-umovah-voennogo-stanu-v-ukrayini> (дата звернення: 28.10.2023).
8. Психологічні відео-тренінги від Дмитра Карпачова та Олени Адамової. *EduHub UA / Освітній Хаб* : YouTube-канал. – URL: <https://www.youtube.com/playlist?list=PL4ImqF0LvYNEJk3uHhO9f7M8O6k7xH4Rb> (дата звернення: 28.10.2023).
9. Щодо організації виховного процесу в закладах освіти у 2023/2024 навчальному році : Лист Міністерства освіти і науки України від 24 серпня 2023 р. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/shodo-organizaciyi-vihovnogo-procesu-v-zakladah-osvitu-20232024-navchalnomu-roci> (дата звернення: 28.10.2023).